

بتهوون
مرکز موسیقی بتهوون شیراز

اتودهای ایرانی برای گمانچه

مهدی مفتاح | ویرایش: کیخسرو مختاری |

اتودهای ایرانی
برای کمانچه

مهدی مفتاح

ویرایش: کیخسرو مختاری

طرح جلد: نازنین خزائی

نت نگاری: جعفر صالحی، دریا قاسمی، آیلین زهتابی

صفحه آرائی: نای و نی

شابم: ۹۷۹-۰۰۰۸۰۲۶۲۹-۸۲۰۰

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۹

شمارگان: ۲۵۰ نسخه

قیمت کتاب: ۶۰۰۰۰ تومان

سرشناسه: مفتاح، مهدی ۱۳۷۵-۱۲۸۸

عنوان: اتودهای ایرانی برای کمانچه

مشخصات نشر: تهران: نای و نی، ۱۳۹۹

مشخصات ظاهری: ۷۲ ص.

وضعیت فهرست نویسی: قیپا

موضوع: کمانچه - آموزش

موضوع: موسیقی برای کمانچه - پارتیسیون.

شناسه افزوده: مختاری، کیخسرو، ۱۳۶۸.

رده بندی کنگره: MT۳۳۵

رده بندی دیویی: ۷۸۹/۷۵

شماره کتابشناسی ملی: ۷۳۶۴۱۶۷

تهران - خیابان انقلاب - مقابل دانشگاه تهران

مجتمع تجاری فروزنده - طبقه همکف - شماره ۳۰۸

تلفن: ۶۶۴۶۷۴۰۵-۶۶۹۵۷۵۹۴

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به نشر نای و نی می باشد.

هرگونه تکثیر و تولید (کلی و جزئی) به هر صورت

(چاپ، فتوکپی صوتی، تصویری و الکترونیکی یا دیجیتال)

بدون مجوز کتبی ناشر، ممنوع بوده و پیگرد قانونی دارد.

فروشگاه اینترنتی: www.nayoney.com

۴	مقدمه.....
۶	اتود شماره ۱: شور «می».....
۸	اتود شماره ۲: شور «می».....
۱۰	اتود شماره ۳: شور «می».....
۱۲	اتود شماره ۴: شور «می».....
۱۴	اتود شماره ۵: شور «می».....
۱۶	اتود شماره ۶: شور «می».....
۱۹	اتود شماره ۷: اصفهان «لا».....
۲۲	اتود شماره ۸: نوا «لا».....
۲۴	اتود شماره ۹: همایون «می».....
۲۶	اتود شماره ۱۰: سه‌گاه «فا سُری».....
۳۰	اتود شماره ۱۱: سه‌گاه «فا سُری».....
۳۳	اتود شماره ۱۲: شور «می».....
۳۶	اتود شماره ۱۳: شور «می».....
۳۸	اتود شماره ۱۴: شور «می».....
۴۰	اتود شماره ۱۵: شور «می».....
۴۲	اتود شماره ۱۶: شور «می».....
۴۴	اتود شماره ۱۷: اصفهان «لا».....
۴۶	اتود شماره ۱۸: همایون «می».....
۵۰	اتود شماره ۱۹: اصفهان «لا».....
۵۲	اتود شماره ۲۰: ماهور «ر».....
۵۴	اتود شماره ۲۱: ماهور «ر».....
۵۶	اتود شماره ۲۲: ماهور «ر».....
۵۸	اتود شماره ۲۳: ماهور «ر».....
۶۰	اتود شماره ۲۴: چهارگاه «ر».....
۶۲	اتود شماره ۲۵: ماهور «سل».....
۶۳	اتود شماره ۲۶: ماهور «سل».....
۶۴	اتود شماره ۲۷: شور «لا».....
۶۶	اتود شماره ۲۸: شور «لا».....
۶۸	چهارمضرب عشاق: دشتی «سی».....
۷۰	راهنمای کوک قطعات.....
۷۰	تنوع آرشه برای اتودها.....

کتاب «اتوذهای ایرانی برای ویولن»، مجموعه‌ای کم‌نظیر از تمرین‌های کاربردی در مدهای موسیقی ایرانی و تالیتهای مرسوم این ساز است که مهدی مفتاح آن را تألیف کرده است. با توجه به کمبود اتود با فواصل ایرانی در کوک‌های متنوع برای کمانچه، ویرایش این کتاب برای ساز کمانچه امری ضروری می‌نمود.

مهدی مفتاح (۱۳۷۵-۱۲۸۸ ش) همزمان با ورود به هنرستان موسیقی در سال ۱۳۱۰ شمسی، ساز ویولن را برگزید. او در پی فراگیری این ساز، با اتوذهای معتبر ویولن، از جمله «کروتور» و «مازاس»، آشنا شد و به اهمیت اتوذهای غربی در تقویت دست راست و چپ پی برد. از آنجاکه اکثر نوازندگان این ساز علاقه و رغبتی به اجرای اتوذهای غربی نداشتند، وی بر آن شد تا اتوذهای مشابهی با محتوا و ویژگی‌های مدهای ایرانی خلق کند. بعدها بخشی از این اتودها به پیشنهاد «روح‌اله خالقی» (مدیر وقت هنرستان موسیقی ملی) در متد «دستور مقدماتی ویولن» که توسط وی در چهار جلد گردآوری شده بود، قرار گرفت. چند سال بعد نیز دکتر رحیم مطلوبی (نوازنده ویولن)، به انتشار کامل این اتودها اهتمام ورزید و این مجموعه برای اولین بار در سال ۱۳۷۱ منتشر شد.

از زمانی که کمانچه وارد مجامع آکادمیک موسیقی شد، به سبب قرابت این ساز با ویولن و آشنایی هم‌زمان نوازندگان ویولن با کمانچه، متد «دستور مقدماتی ویولن» (با محتوای موسیقی ایرانی) نوشته روح‌اله خالقی، مرجع تدریس کمانچه قرار گرفت و اغلب نوازندگان کمانچه که اتوذهای کتاب خالقی را مناسب ساز کمانچه نمی‌دیدند، آنها را ساده یا حذف می‌کردند.

کمانچه سالیان طولانی است که دچار ضعف رپرتوار با محتوای ایرانی به‌ویژه در کلاس‌های فراگیری این ساز است؛ از این رو، با توجه به آشنایی اجمالی قریب به اتفاق مدرسان کمانچه با اتوذهای مفتاح و تأثیر قابل توجه آن بر توان تکنیکی دست چپ و راست هنرجویان، این انگیزه ایجاد شد تا این کتاب برای کمانچه ویرایش شود.

چند نکته در مورد ویرایش این کتاب:

۱. انتقال: نکته‌ای که در مورد بحث انتقال در ساز کمانچه باید در نظر گرفت، این است که نت کمانچه بنا به رپرتوار اجرا و انتخاب کوک مرتبط می‌تواند انتقالی نوشته‌شده و یا به صورت مطلق در نظر گرفته شود. موضوع بسیار مهم این است که انتقالی بودن کمانچه ارتباطی با ضعف نوازندگی و یا ساختار ساز ندارد و این مسئله به‌طور مستقیم به ردیف دستگامی موسیقی ایرانی و حضور نت مهم واخوان (نت ایست یا شاهد) در سیم‌های دست‌باز مربوط می‌شود و نمی‌توان فرهنگ و عادت شنیداری مردم ایران را در این مورد نادیده گرفت و آن را با موسیقی غرب و ساز ویولن مقایسه کرد. برای مثال، برای اجرای شور (لا) نیازی به انتقال نیست و کمانچه (ر-لا-ر لا) کوک و نت خوانی می‌شود، اما برای اجرای شور (لا) اگر کمانچه را (دو-سل-دو-سل) کوک کنیم - یعنی آن را انتقالی در نظر بگیریم - از نت مهم و حیاتی واخوان این دستگاه - یعنی نت (لا و ر) - محروم شده‌ایم. حتی با اجرای بی‌نقص قطعه با این کوک، به‌ویژه در تک‌نوازی، نتیجه شنیداری مطلوبی حاصل نخواهد شد. این در حالی است که برای اجرای شور (سل)، ساز را (دو-سل-دو-سل) کوک می‌کنند و نوازنده کمانچه با توجه به شناخت از انگشت‌گذاری کوک (ر-لا-ر لا)، نت را یک پرده بالاتر می‌خواند و می‌نوازد. با نگاهی گذرا به موسیقی مناطق مختلف ایران فرهنگی، می‌توان دریافت که سازهای زهی - آرشه‌ای در این مناطق نیز انتقالی است. پس اگر سیم‌های کمانچه به‌طور مطلق در نظر گرفته شود، بازهم در عمل، انتقال ناگزیر خواهد بود؛ با این تفاوت که مکتوبات حدوداً پنجاه‌ساله ساز کمانچه و شیوه‌های آموزش مدرسان آن باید تماماً بازنگری شود. در نتیجه این کتاب با همان کوک‌های مرسوم و کاربردی کمانچه ویرایش شده است.

۲. کوک اتودها: در نسخه اصلی این کتاب، برای انتخاب کوک قطعات به موضوع مهم حضور نت واخوان که باید با مایه‌های ایرانی هم‌خوانی داشته باشد، توجه نشده بود؛ از این رو، انتخاب کوک در تمام قطعات با توجه به مدالیت و ثنالیته اتودها انجام شده است. البته نوازندگان می‌توانند در صورت نیاز تمام اتودها را با کوک‌های متنوع تمرین کنند.

۳. پوزیشن‌ها (position) و انگشت‌گذاری‌ها: انتخاب پوزیشن‌ها و انگشت‌گذاری‌ها در نسخه اصلی با توجه به کوک مورد نظر مؤلف انجام شده بود که البته در بعضی موارد نالیمن و غیرمنطقی به نظر می‌رسید. در ویرایش کتاب علاوه بر توجه به اصول امنیت، راحتی و تأمین موسیقی، به رنگ‌های صوتی متنوع در پوزیشن‌های مختلف بر روی چهار سیم، توجه ویژه شده است تا نوازندگان علاوه بر تمرین قطعات، با بخش‌های صوتی ساز نیز آشنا شوند. البته در این مورد نیز نوازندگان می‌توانند نه به خاطر گریز از چالش در نوازندگی - که اتودها بهترین تمرین برای بهبود و شناخت ضعف‌ها و ارتقای نوازندگی است - بلکه بنا به ضرورت و تمرین‌های بیشتر، انگشت‌گذاری‌ها را تغییر دهند.

۴. تقسیمات آرشه و آرشه‌گذاری‌ها: برای رسیدن به صدای درخشان با دینامیک متنوع در حین اجرای اتودها همواره باید با توجه به تمپو و ریتم قطعات، به تقسیمات آرشه و آرشه‌گذاری نیز توجه شود. به‌علاوه چند قطعه معدود، آرشه‌گذاری‌های باقی قطعات حذف شده است و در آخر کتاب انواع آرشه‌گذاری ارائه شده است تا نوازندگان علاوه بر اجرای اتودها به‌صورت تنوتو (tenuto)، با آرشه‌گذاری‌های ارائه‌شده بر روی قطعات به بیان‌های (articulation) متنوعی دست یابند.

این کتاب برای سطح پیشرفته ساز کمانچه ویرایش شده است؛ بنابراین نوازنده باید با تکنیک‌های دست راست و چپ آشنا باشد. به‌بیان‌دیگر، دست راست نوازنده برای ارتعاش سیم باید از حالت‌های مختلف آرشه‌کشی به سه صورت افقی، موجی و دایره‌وار استفاده کند و در دست چپ، استفاده از حرکت مخالف (حرکت انگشتان در عرض دسته ساز بدون دخالت شست، میچ و ساعد)، حرکت نیم‌دایره‌ای آرنج برای تغییر زاویه دست در عرض دسته (به‌ویژه برای اجرای دوپل و آکورد) و همچنین تسلط بر تمامی پوزیشن‌های کمانچه اعم از حرکت‌های عمودی و افقی و بالطبع تغییر پوزیشن‌های ساده، ترکیبی و پیچیده، ضروری است. بدیهی است اتودها را می‌توان با تمپو و دینامیک متنوع با توجه به سطح نوازندگی تمرین نمود.

چیدمان قطعات با توجه به کوک‌های مشترک اتودها صورت گرفته است، نه آسانی و یا سختی آنها؛ در نتیجه قطعات را می‌توان به‌صورت مستقل بدون در نظر گرفتن ترتیب اتودها تمرین کرد.

با توجه به گستردگی و اهمیت موضوعات مطرح‌شده، در اینجا تنها به شرح مختصر و فهرست‌واری از مباحث - در حد ضرورت - بسنده شده و بدیهی است این مباحث قابلیت بررسی و پرداخت بیشتری دارد که در این مقاله نمی‌گنجد.

امید است که این کتاب بتواند برای نوازندگان کمانچه مفید و ثمربخش باشد و در مسیر ارتقای سطح نوازندگی در بستر موسیقی ایرانی گشایشی حاصل کند. در پایان مراتب تشکر و قدردانی خود را از جناب آقای مجید وطنیان، مدیریت محترم نشر نای و فی، برای انتشار این کتاب ابراز می‌کنم.

شور «می»

♩. = 60

13

5

9

13

17

20

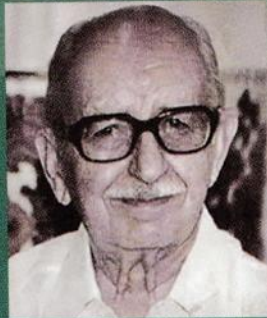
23

26

29

32

Musical score for guitar in G major, measures 35-47. The score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The notation includes various fretting techniques such as barre, triplets, and fingerings (0, 1, 2, 3, 4). Measure 35 starts with a barre on the first fret. Measure 38 features a triplet of eighth notes. Measure 44 includes a triplet of eighth notes. Measure 47 ends with a double bar line and a Roman numeral V below it.

«مهدی مفتاح» (۱۳۷۵-۱۲۸۸ ش) همزمان با ورود به هنرستان موسیقی در سال ۱۳۱۰ شمسی، ساز ویولن را برگزید. او در پی فراگیری این ساز، با اتودهای معتبر ویولن، از جمله «کروتزر» و «مازاس»، آشنا شد و به اهمیت اتودهای غربی در تقویت دست راست و چپ پی برد. از آنجاکه اکثر نوازندگان این ساز علاقه و رغبتی به اجرای اتودهای غربی نداشتند، وی بر آن شد تا اتودهای مشابهی با محتوا و ویژگی‌های مدهای ایرانی خلق کند. بعدها بخشی از این اتودها به پیشنهاد «روح‌اله خالقی» (مدیر وقت هنرستان موسیقی ملی) در متد «دستور مقدماتی ویولن» که توسط وی در چهار جلد گردآوری شده بود، قرار گرفت. کتاب حاضر برای سطح پیشرفته ساز کمانچه ویرایش شده است؛ بنابراین نوازنده باید با تکنیک‌های دست راست و چپ آشنا باشد و چیدمان قطعات با توجه به کوک‌های مشترک اتودها صورت گرفته است.

www.nayoney.com
Design: Nazanin khazaei

ISMN:979-0-802629-82-0

